

อุปสรรค : ดีหรือไม่ดี

ประเทือง ทินรัตน์

คำว่า อุปสรรค มีความหมายที่สำคัญอยู่ 2 ทาง ทางแรก หมายถึง ความขัดข้อง หรือเครื่องขัดขวาง อีกทางหนึ่งเป็นความหมายทางไวยากรณ์ภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งหมายถึง ส่วนที่นำมาเติมไว้ข้างหน้าคำเพื่อให้มีความหมายแปลกไปจากเดิม

ภาษาบาลีสันสกฤต เป็นภาษาที่มีวิภัติปัจจัย โดยมีหลักอยู่ว่าคำในภาษาทั้งสองนี้จะต้องประกอบด้วยวิภัติ หรือปัจจัย หรือประกอบทั้งวิภัติ และปัจจัย ในไวยากรณ์ภาษาบาลีสันสกฤตนั้นนอกจากวิภัติและปัจจัยแล้วยังมีส่วนประกอบในการสร้างคำอยู่อีกคือ อุปสรรค ชาติ และอาคม ในโอกาสนี้จะกล่าวถึงอุปสรรคโดยเน้นหน้าที่ในไวยากรณ์ภาษาบาลีสันสกฤตเท่านั้น

อุปสรรค ภาษาบาลีเขียนเป็น อุปสัค (upasagga) ภาษาสันสกฤตเขียนเป็น อุปสรุก (upasarga) คำนี้ หมายถึงส่วนที่นำมาเติมไว้ข้างหน้าคำเพื่อให้คำนั้นมีความหมายต่างไปจากเดิม และมีผู้ให้ความหมายของอุปสรรคไว้ดังนี้

: ส่วนที่ใช้นำนานาม และกิริยา ให้วิเศษขึ้น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538 : 92)

: คำที่ใช้นำหน้าศัพท์เพื่อให้มีความหมายแปลกออกไป (แปลก สนธิรักษ์, 2506: 58)

: คำที่เติมข้างหน้าคำอื่นเพื่อให้มีความหมายแปลกออกไปจากเดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531: 932)

: prefix, preposition (Davids, 1966: 147)

: a particle joined to a verb or noun denoting action, a preposition (Monier-Williams, 1981: 210)

อุปสรรคในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต บางตัวเขียนเหมือนกันแต่บางตัวเขียนแตกต่างกัน จะขอเสนอความหมายพร้อมตัวอย่างประกอบพอสังเขป ดังนี้

- 90

9. อุป- (ป.ส.) เข้าไป, ไกล นั่น, รอง

เช่น อุปคมน (อุปคมน์-การเข้าไปหา)
อุปทูต (รองทูต)
อุปนต (น้อมเข้าไปหา)
อุปาทาน (การยึดมั่น)

10. โอ- (ป.ส.)

เช่น โอดาร (ข้ามลง)
โอกุน (หักลง)
โอสาน (จบลง)

11. ทุ- (ป.) ทุส (ส.) ชั่ว, เลว, ลำบาก, ยาก

เช่น ทุปัญญา (ปัญญาทรม) ป.
ทุกุกร (ทำยาก) ป.
ทุชชน (คนเลว) ป.
ทูปุผล (กำลังทรม, ด้อยกำลัง)
ทุกุกร (ทำยาก) ส.
ทุรชน (ทุรชน, ทรชน) ส. (เปลี่ยน ส เป็น ร)

12. นิ- (ป.ส.) เข้า, ลง

เช่น นิवास (เข้าอยู่อาศัย) ป.
นิษทุ (นั่งลง) ส.

13. นิ- (ป.), นิส- (ส.) ไม่มี, ออก เช่น

นิสโสภ (ไร้โสภ) ป.
นิษกรรมณ (การออกไป) ส.
นิรันตร (นิรันดร)

14. ป- (ป.), ปฺร- (ส.) ทัว, ข้างหน้า, ก่อน, ออก

เช่น ปญญา (ความรู้ทั่ว) ป.
ปฺรชญา (ความรู้ทั่ว) ส.
ปภัสสร (แผ่ชาน) ป.
ปฺรกฏม (ความก้าวหน้า) ป.

15. ปฏิ- (ป.) ปฏิ- (ส.) เฉพาะ, ทวน, ตอบ, กลับ

เช่น ปฏิทิน (เฉพาะวัน) ป.
ปฏิवाद (ทวนลม) ป.
ประดิษฐาน (ตั้งอยู่เฉพาะ, ประดิษฐาน) ส.

16. ปรา- (ป.ส.) กลับความ	เช่น ปราชย (ปราชัย) ปราภุต (ความเลื่อม)
17. ปริ- (ป.ส.) รอบ	เช่น ปริณญา (ความรู้รอบ) ป. ปริชน (ชนรอบข้าง) ปริวาร (ผู้แวดล้อม) ปริยาย (การพูดอ้อมค้อม).ป.
18. วิ- (ป.ส.) แข็ง, ต่าง, ตรงกันข้าม, ผิด, วิเศษ, อย่างยิ่ง	เช่น วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง) วิกรม (ก้าวไปอย่างยิ่ง) วิกติ (ผิดปกติ) วิวิธ (อย่างต่างๆ)
19. สม-, สัม- (ป.ส.) ดี ด้วยกัน พร้อมกัน	เช่น สมาคม (การมารวมกัน) สณฺญาณ (การรู้ร่วมกัน) สมพุทฺธ (รู้พร้อม, ตื่นพร้อม, ตรัสรู้)
20. สุ- (ป.ส.) ดี, งาม ง่าย	เช่น สุชาติ (เกิดดี) สุกร (เลี้ยงง่าย) สุคนฺธ (กลิ่นดี, สุคนธ์) สุกนฺยา (สาวงาม) ส.
21. อน- (ป.ส.) ไม่	เช่น อนสฺส (ไม่ใช่ผ้า) ป. อนารย (ไม่ใช่ผู้เจริญ) ส. อนาลย (ไม่มีความอาลัย) ป.

ในภาษาไทยมีคำยืมที่มีอุปสรรคอยู่เป็นจำนวนมาก คำเหล่านี้บางส่วนเป็นคำดั้งเดิมที่ภาษาไทยยืมมาใช้สื่อสารในเรื่องทั่วไป บางส่วนเป็นคำที่คิดขึ้นเพื่อตั้งชื่อบุคคล สิ่งของ หรือพาหนะ ซึ่งจะใช้อุปสรรคที่มีความหมายดีเท่านั้น เช่น อติ-, อภิ-, วิ-, สุ- ตัวอย่างเช่น อติพร อภิชาติ วิกานดา สุวิทย์ เป็นต้น และบางส่วนเป็นคำที่เราบัญญัติขึ้นใช้ในภาษาไทยเพื่อควบคู่ไปกับสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่หรือศัพท์ทางวิชาการสมัยใหม่ในสาขาต่างๆ ตัวอย่างเช่น สัมมนา (seminar) สังคมนิยม (socialism) วิเทโศบาย (foreign policy) วิสัญญีวิทยา (anaesthesiology) วิสาหกิจ (enterprise) อนุภาค (particle) อนารยะ (uncivilized) อนุสัญญา (convention) อภินันทนาการ (compliment) อนุรักษนิยม (conservatism) อภิมหาอำนาจ (superpower) เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่า คำว่า อุปสรรค ในทางไวยากรณ์นั้นมีความหมายทั้งในแง่ดี ในแง่ไม่ดี และในแง่ธรรมดา

บรรณานุกรม

- เทพดรณานุศิษฎ์, หลวง. 2525. **บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- แปลก สนธิรักษ์. 2506. **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พจนสุนทร (เรื่อง อติเปรมานนท์), พระยา. 2467. **อักขรานุกรมธรรมบท**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
พระนคร: โรงพิมพ์ไท.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2531. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. 2531. **บาลีไวยากรณ์ เล่ม 1**.
พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- Macdonell, Arthur A. 1947. **A Practical Sanskrit Dictionary**. London: Oxford University Press.
- Monier-Williams, Monier, Sir. 1981. **Sanskrit-English Dictionary**. New Delhi: Munshiram Manoharlal.
- Davids, Rhys. 1996. **The Pali Text Society's Pali English Dictionary**. London: Luzac.